

Overgangen fra krig til fred

108868

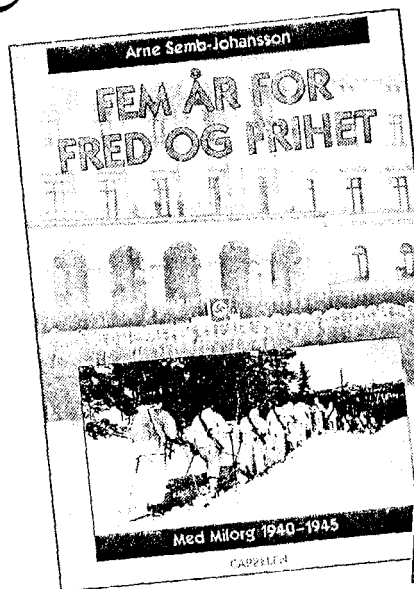
bøker

Arne Semb-Johansson:
FEM ÅR FOR FRED OG FRIHET.
Med Milorg 1940-1945.
Cappelen.

FREDSGENERALEN.
General Sir Andrew Thornes
rapporter fra frigjøringen av
Norge 1945.
Aschehoug.

Redigert og med innledning av Olav Riste. Oversatt av Berit Nøkleby.

Fra hver sitt ståsted skriver en norsk Milorg-veteran og en britisk general nøkternt om overgangsproblemene fra krig til fred i Norge våren og sommeren 1945.

Professor Arne Semb-Johansson har samlet sine krigsintrykk fra tiden i Milorg i boken «Fem år for fred og frihet», en av de mange som er kommet i forbindelse med 50-årsjubileet for frigjøringen. Hans overgangsopplevelser ved krigens slutt kan godt stå som eksempel på det psykologiske problem de fleste av gutta på skauen skulle mestre:

Fra sin tid som organisator på farefulle oppdrag over mye av Østlandet, skulle den unge, men nå krigserfarne zoologi-studenten tilbake til Blindern for å montere døde insekter på nåler igjen. Ikke helt det samme som å ta i mot våpenslipp i Nordmarka.

Semb-Johansson har skrevet en nøktern oversikt over Milorgs oppbygging og organisasjon, av og til med glimt av den røffe humor som inngikk som en viktig del av overlevelsesmekanismen.

Det kunne bli bruk for den, for i noen av de mørkeste periodene gikk arbeidet riktig galt. Tyskerne og deres agenter rullet opp en rekke av Milorgs avdelinger, med dødelige følger for noen av dem som ble tatt.

Særlig interessant for etterkrigs-generasjonen, og for historikerne, vil jeg tro, er hans redegjørelse for diskusjonene omkring Milorgs virke mot slutten av krigen. Hvor mye sabotasje skulle man drive? Etter hvert ble dette det vanskeligste samarbeidspunktet overfor den kommunistiske del av motstandsbevegelsen, som så absolutt følte et behov for å kompensere litt for sin holdning før 22. juni 1941.

Og hvilken rolle skulle Milorg spille i tiden omkring det tyske

sammenbruddet? For mer makt-hungrige mennesker hadde det vært muligheter, og de spøkte, i ordets begge betydninger, i enkeltes bakhode: Da eksilregjeringens forsvarsminister Oscar Torp dukket opp i Milorgs hovedkvarter 13. mai, hadde han «selvsagt problemer med å finne seg til rette. I begynnelsen kom Torp hver dag og satt i vår eneste gode lenestol. Det var ikke noe praktisk han kunne gjøre. Vi fleipet med at han satt der for å passe på at vi ikke gjorde statskupp.»

Fra sin posisjon, med helt andre maktmidler, vurderte de alliertes fremste representant i Norge, general Sir Andrew Thorne, situasjonen. Han skulle først og fremst hjelpe til med å holde ro og orden, dernest sørge for å få hjemsendt nesten 100 000 russiske krigsfanger og 350 000 tyske soldater.

En av de ledende kjennere av norsk okkupasjonshistorie og britisk tankegang, Olav Riste, har redigert general Thornes rapporter fra Norge. De er i nøktern britisk stil, av og til med et glimt av humor, som da han lurer på hvordan det egentlig står til med Vidkun Quisling. For etter at Thorne er flyttet inn på Gimle, i Førerens residens, får han overbragt et forlydende om at Quisling håper den britiske gjesten tar godt vare på huset, siden han selv akter å flytte inn igjen etter rettssaken og friinnelsen. Thorne er ikke overrasket over at prosessen mot Quisling ender som den gjør, men er ikke helt forvisset om at han får en fullt ut rettferdig

rettergang i den situasjon som hersker i Norge tidlig på høsten 1945.

Kulturkollisjonene med Thornes norske samarbeidspartnere er omtrent som man kunne vente. 9. september 1945 skriver han et personlig og hemmelig brev til forsvarssjefen, general Otto Ruge. Etter å ha rost de unge norske soldater, skriver han:

«Det er sørgelig at de høyere offiserene virker omkring 15 år for gamle for sine stillinger. Mange er ikke bare gammeldagse, men lite effektive og uvillige til å treffe beslutninger. Dette får ikke bare dårlig innvirkning på soldatene, det er verre at disse sløve, gamle offiserene ødelegger for yngre, mer energiske og bedre kvalifiserte offiserer og gjør at de blir uinteressert i soldat-håndverket.

Britiske ledende offiserer klager over at mange norske offiserer ikke er forberedt på å arbeide hardt og jevnt. Det er helt i orden for dem å arbeide lett til helgen nærmer seg, men så blir ingenting gjort før mandag.»

Å jo, det var blitt fred. Thorne var også bekymret over gnisningene mellom de norske enheter som var trent i Storbritannia («langt de beste», muligens siden han selv hadde vært med på å administrere dem), enheter trent i Sverige og enheter sammensatt av Milorg-folk. Og siden de skulle slås sammen, vil «det eksempel de (britisk-trente) gir ved sin høye standard, ... gå tapt.»

PER EGIL HEGGE

Ap 13/6-95